

Jerzy Starnawski

Wielcy romantycy polscy nałamach "Bibliographie de la France"

Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej 66/4, 147-168

1975

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

II. M A T E R I A Ł Y I N O T A T K I

Pamiętnik Literacki LXVI, 1975, z. 4

JERZY STARNAWSKI

WIELCY ROMANTYCY POLSCY NA ŁAMACH „BIBLIOGRAPHIE DE LA FRANCE”

Wszyscy nasi najwięksi twórcy okresu romantyzmu publikowali w Paryżu, a więc w stolicy kraju prowadzącego nieprzerwanie od 1811 r. bibliografię narodową bieżącą, najpierw pt. „Bibliographie de l'Empire Français”, potem — od klęski Napoleona — „Bibliographie de la France”. Pod takim tytułem znamy i cytujemy zazwyczaj ten organ, mimo że były okresy, w których ukazywał się on pod innym tytułem; nadmienić trzeba, że od 1857 r. aż do końca okresu tu omawianego (wiek XIX) utrzymywało się brzmienie: „Journal Général de l'Imprimerie et de la Librairie”.

Przy realizacji obranego tematu trzeba zdać sobie sprawę z tego, iż dotyka on rzeczy już na pewnym odcinku przez naukę naszą wykorzystanych, mianowicie w tzw. kalendariach: Mickiewicza (częściowym), Słowackiego i Malczewskiego. Twórcy kalendariów wykorzystali przygodnie materiał z „Bibliographie de la France”, osadzając go w kontekście porównawczym.

Problem podjęty w niniejszej pracy, choć w istocie drobny — rozważyć jednak warto z kilku powodów. Interesująco przedstawia się sprawa bibliograficznego opisu pierwodruków dzieł naszych największych, opisu przechodzącego na łamach „Bibliographie de la France” wyraźną ewolucję. Nie jest obojętna sprawa zaklasyfikowania działowego, która co nieco mówi o tym, jak przyjęte zostało — przynajmniej przez francuskich bibliografów pojawienie się w druku tych dzieł. Ważna jest też kwestia, czy w „Bibliographie” uwzględniono wszystkie edycje. Wreszcie najważniejsze zagadnienie to stopień poprawności zapisów w stosunku do karty tytułowej i poprawności nazwisk oraz tytułów wymienionych w indeksie — niewłaściwe podanie tytułu bądź nazwiska autora dzieła wydanego anonimowo niejednokrotnie niweczyło wartość informacyjną zapisu.

Zakres chronologiczny niniejszego przeglądu przyjęto następujący: *terminum a quo* wyznacza pierwszy na łamach „Bibliographie de la Fran-

ce” opis *Poezycji* Mickiewicza — opis wydania paryskiego z 1828 roku. Jako *terminus ad quem* przyjęto koniec w. XIX, wtedy bowiem zagraniczne wydania dzieł naszych największych poetów stają się rzadkością, i to rzadkością nieatrakcyjną dla nas, nie stanowią konkurencji dla mnożących się coraz bardziej edycji krajowych; za granicą ukazują się raczej przekłady na języki obce niż wydania polskie.

Na przestrzeni lat 1828—1900 „Bibliographie de la France” przechodziła, oczywiście, ewolucje. Do roku 1856 w opisie bibliograficznym nie podawała paginacji dokładnej, lecz liczbę arkuszy. Od roku 1857 podawała liczbę stron, łączną w opisach dzieł wielotomowych. W pierwszym okresie, do r. 1856, grupowano pozycje bibliograficzne według języków, w których książki były wydawane. Wówczas dzieła Mickiewicza i innych poetów polskich tłumaczone na język francuski podawane były w dziale „*Livres français*”, a dzieła wydane w języku polskim rejestrowano w dziale „*Livres polonais*”. W istniejącej klasyfikacji działowej zdarzały się sporadyczne przeoczenia. Od roku 1857 przestano wyodrębniać działy językowe i zaniechano klasyfikacji działowej, która odżyła w r. 1866, ale jako klasyfikacja systematyczna, niekiedy nawet dość skomplikowana: działy główne oznaczano cyfrą rzymską, prawie z reguły wprowadzano działy drugiego stopnia, numerowane cyframi arabskimi; niekiedy pojawiały się jeszcze dalsze poddziały, w użyciu były znów cyfry rzymskie i arabskie, duże i małe litery.

Kwestią zasadniczą jest, czy mamy tu do czynienia z wyczerpującą rejestracją dzieł ogłoszonych we Francji przez naszych autorów, czy tylko z wykazem książek wybranych. Otóż — braki zupełnie zasadnicze widoczne są na każdym kroku. Wprowadzając, w r. 1828, do bibliografii druków opublikowanych we Francji pierwszą pozycję Mickiewiczowską, stwierdzał redaktor Adrien-Jean-Quentin Beuchot, że odkąd on redaguje czasopismo, tj. od listopada 1811, spotkał trzecią pozycję wydaną w tym, jak można wywnioskować, egzotycznym dla Francuzów języku. A więc nawet zakładając, że ukazało się jeszcze parę pozycji, których bibliografia nie „uchwyciła”, odnotować wypadnie zjawisko małego zainteresowania wydawców francuskich pierwszych dziesiątków lat XIX w. polskimi sprawami.

Ile pozycji z zakresu wskazanego tytułem pracy zdołano tu „uchwycić”? Mickiewicza 63, Słowackiego 14, Krasińskiego 15, Norwida 1 (!), Malczewskiego 6 (tego ostatniego wprowadza się tu, gdyż *Marię* wielokrotnie wydano w Paryżu). Zatem łącznie 99 pozycji.

A ilu zabrakło? Mickiewicza — przynajmniej 25, w tym wyliczymy: pierwodruk *Ksiąg* (1832), ich wydanie z roku następnego, szereg wydań prelekcji paryskich (np. *Kurs drugoletni* [...], 1842; *Kurs pierwszoletni* [...], 1843); łacińska oda *Ad Napoleonem III*, opublikowana przecież

w 1854 r. jako druk osobny, i inne. Słowackiego — przynajmniej 10, w tym pierwodruki pism następujących: *Anhelli* (1838), *Poemat Piasta Dantyszka* (1839), *Trzy poemata* (1839), *Książd Marek* (1843), *Sen srebrny Salomei* (1844) i broszury z lat 1846—1848. Krasieńskiego — chyba około 30, w tym pierwodruki: *Nie-Boska komedia* (1835), *Trzy myśli* (1840, *nb.* ani razu nie figurujące w bibliografii), *Przedświt* (1843), *Psalmy przyszłości* (1845, również nie uwzględnione ani razu), *Dzień dzisiejszy* (1847), *Ostatni* (1847), *Resurrecturis* (1852, w polskiej szacie językowej nie wymienione ani razu), *Niedokończony poemat* (1860, nie wymieniony ani razu...).

Najmniej szczęścia w „Bibliographie de la France” miał Norwid. Powinny być wymienione pozycje: *Wigilia* (1849), *Jeszcze słowo* (1849), *Promethidion* (1851), *O sztuce* (1856), *Na zgon śp. Jana Gajewskiego* (1858), *Garstka piasku* (1859), *Sursum corda* (1867), *Rzecz o wolności słowa* (1869). Zabrakło zatem 8 pozycji, zanotowana została 1 tylko — *O Juliuszu Słowackim* (1861). Najbardziej zaś obronną ręką wyszedł Malczewski: wyszczególnione zostały wszystkie paryskie wydania *Marii*.

Gdyby zaś zestawić zarejestrowane pozycje latami, uwagę naszą zwróciłyby niektóre lata całkowitej idiosynkrazji w stosunku do tekstów naszych największych poetów, jak np. 1842—1843, kiedy przecież ukazały się: Mickiewicza *Kurs drugoletni* [...], *Kurs pierwszoletni* [...], *Cours de la littérature slave*, Słowackiego *Książd Marek*, Krasieńskiego *Przedświt*... Odnotujmy natomiast inny szczegół, tym razem pozytywny. Osoby interesujące się dziejami edytorstwa polskiego wiedzą, że pierwszą serią, w której Mickiewicz, Słowacki i Krasieński, traktowani już jako wieszczowie narodowi, „spotkali się” z Norwidem, współczesnym poetą „małego lotu”, była Brockhausowska „Biblioteka Pisarzy Polskich”¹. Przy czym o fakcie, że w przededniu powstania styczniowego — poza Polską Norwid przemówił najpełniejszym za życia zestawem dzieł, i że przez to ów rok był w historii naszej poezji ważny, pamiętają tylko jego badacze. Gdy zaś postawimy pytanie inne: kiedy w omawianej bibliografii bieżącej „spotkali się” po raz pierwszy trzej wieszczowie, już uklasycyznieni, z żyjącym jeszcze i działającym Norwidem? — i na to pytanie znajdziemy odpowiedź prawidłową. Stało się to w r. 1861, w którym „Bibliographie de la France” anonsowała: dwa nakłady 6-tomowych *Pism* Mickiewicza, „edycyję” 4 *Przedświtu* i pierwodruk rozprawy Norwida *O Juliuszu Słowackim*.

Jaka jest przyczyna zasygnalizowanych pominięć? Chcąc dać odpowiedź całkowicie pewną, trzeba by mieć dane co do tego, jaki procent produkcji piśmienniczej francuskiej rejestrowała „Bibliographie de la

¹ Zob. J. Starna wski, *Praca wydawcy*. Kraków 1973, s. 32.

France”, jaki zaś wymykał się rejestracji, trzeba by z kolei wiedzieć, dlaczego nie rejestrowano wszystkich druków. Sprawy te dadzą się wyjaśnić po gruntownych studiach nad dziejami bibliografii francuskiej.

Odwróciwszy pytanie od braków w stronę „zysków”, spróbujmy rozważyć kwestię, czy łamy „Bibliographie de la France” nie wskażą pozycji nie znanych nam lub zapomnianych. Może to zbyt śmiałe żądanie na tle istniejącego aktualnie stanu badań nad romantyzmem polskim? A jednak pewna drobna pozycja przykuwa uwagę. W roku 1840 ukazała się w Paryżu broszura podpisana kryptonimem J. S. nosząca tytuł *Wiara, nadzieja i miłość, czyli Polacy na tułactwie w roku 1840*, licząca nieco ponad 2 arkusze. Składana była w drukarni de Bourgogne, w tej samej, dzięki której w tym właśnie roku ujrzały światło dzienne: *Balladyna, Mazepa i Lilla Weneda*. Broszura, chyba przez nikogo bliżej nie badana, musi być rzadkością bibliograficzną. Nie wcielił jej opisu do *Bibliografii polskiej* Estreicher. Nie ma jej w Bibliothèque Nationale ani w Bibliotece Polskiej w Paryżu. Czy był to nie znany badaczom tekst Słowackiego? Śmiałe to przypuszczenie trudno zgłosić jako rzecz pewną. Opis bibliograficzny wspomnianej broszury rejestruje się w załączonym wyciągu jako dodatkową pozycję opatrując ją numerem 69a, bo takie miejsce wypadło tajemniczej broszurze (którą chciałoby się, oczywiście w formie nader nieśmiałej hipotezy, złączyć ze Słowackim).

Sprawa poprawności polskich nazwisk i tytułów dzieł na łamach francuskiej bibliografii jest sprawą ważną. A jasne chyba dla każdego, że poprawność tu niezupełna. Zecerzy francuscy nie byli kontrolowani przez polskich korektorów, a ci z kolei przez polskiego redaktora działu, jak to praktykowano np. przy edycjach utworów Mickiewicza i Słowackiego. Nie było do dyspozycji maszyny drukarskiej z odpowiednimi czcionkami. Stąd w druku: *Dziela, Zywiła, Księgi, czesc*. Przeinaczenia większe możemy łatwo wyrozumieć, jeśli pamiętamy, że „Bibliographie de la France” składana była z rękopisu. A więc francuski zecer, który z „części” robi „czésé”, który słowo *Dziadów* odczytuje jako *Dziadom*, „ozdobne” jako „ozdobue”, „wydanie” jako „wydami” itp. nie musi być złym fachowcem w swej dziedzinie. Korektor nie poprawił jego błędów, bo sam nie rozumiał polskich wyrazów. A przecież już w rękopisie danym zecerowi mogły być błędy przepisywania i te z kolei zwielokrotniły się w procesie składania i drukowania bibliografii.

Ale rozważmy konsekwencje wynikłe z tych przekręceń. Otóż wtedy, gdy zamiast *Korsarz* czytamy *Horsarz* czy zamiast *Komedyja* — *Homedyja*, a zamiast *Przedświt* — *Pazedsswit*, a nawet wówczas, gdy nazwisko „Słowacki” zostało przekręcone na „Solowacki”, nie ma jeszcze dezinformacji. Jest to uchybienie w zakresie sprawności informacji, nie większe niż — obserwowane także w indeksach rocznych „Bibliographie de la France” —

podanie nazwiska raz w mianowniku, a innym razem w dopełniaczu, formie przejętej mechanicznie ze sformułowania „*Poezye Adama Mickiewicza*” czy „*Poezye Juliusza Słowackiego*”.

Dziwi może bardziej nieco — wkomponowywanie imienia Mickiewicza w tekst francuski czasem właściwie („d’Adam”), a czasem niewłaściwie („de Adam). Imię poety brzmi przecież tak samo po francusku jak po polsku; zecer nie był z nim nie oswojony.

Wypadek zagubienia pozycji zachodzi wtedy, gdy np. *Kordian* (dzieło wydane bezimiennie, w indeksie więc figuruje pod tytułem) wydrukowany został jako *Rordjan*, a do indeksu trafił jako *Rordjon* pod literę R. Takie zagubienia trafiają się tu i ówdzie.

Oczywiście, rozwiązania autorstwa dzieł wydanych anonimowo nie oczekujemy od francuskiej bibliografii bieżącej. Nie oczekujemy odesłania od fikcyjnego autora *Przedświtu* (Konstantego Gaszyńskiego) do autora rzeczywistego. Co więcej — gdy np. autor *Kordiana* „zdekspirował się”, podając adres zamieszkania, było i to także czystą fikcją: nie Słowacki mieszkał na Quai Voltaire, ale mieściła się tam drukarnia Pinard.

Następnie wyłania się sprawa zaklasyfikowania odnotowanych pozycji do poszczególnych działów. Przeważają w tym zakresie rozwiązania prawidłowe, ale spotykamy też i wyraźnie nieprawidłowe. Interesujące jest, jak zaklasyfikowany został *Pan Tadeusz*. Pierwodruk (1834) wymieniono w dziale „*Histoire moderne des différents peuples d’Europe*”, wydanie z r. 1876 zaklasyfikowano do poezji francuskiej (podówczas poza działem „*Littérature française*” wyodrębniano tylko literaturę starożytną, a nowożytną obcą włączano do francuskiej), wydanie z następnego roku zaklasyfikowano już do nowo utworzonego działu „*Littérature étrangère*”. Analogicznie zarejestrowano ostatnie paryskie wydanie XIX-wieczne z roku 1899.

Zmieniana była wielokrotnie klasyfikacja działowa *Konrada Wallenroda*. Poemat we francuskim przekładzie (1830) zaklasyfikowano do działu „*Romans et Contes*”. Tak również zarejestrowano późniejszą o 3 tygodnie edycję francuską (1830), mieszczącą także *Sonety krymskie* i *Farysa*. Klasyfikacja była więc trafna tylko w stosunku do *Konrada Wallenroda*. Wydanie poematu o 6 lat późniejsze (1836) zaliczono do działu „*Poétique et Poésie*”, co nieprawidłowością nie jest; wydanie z r. 1851 (wraz z *Grązyną*) — do działu „*Belles Lettres. II. Littérature. II. Poésie. V. Poésies allemande, anglaise et du Nord*”. Wydanie z r. 1866 zaklasyfikowane zostało do wielkiego działu XIV — „*Littérature française*”, a w jego obrębie do poddziału I — „*Oeuvres diverses, histoire littéraire, études de mœurs, critiques, traductions, pièces non jouées*”. Ostatnie wydanie (1889) weszło do działu „*Littérature étrangère*”.

Większe niekonsekwencje dadzą się zauważyć w klasyfikacji *Ksiąg*. Wydanie francuskie z r. 1833 umieszczono w dziale „*Apologistes, Mystiques, Traités divers*”, w poddziale „*Théologie*”. Wydanie polskie z roku następnego (1834) w „*Histoire moderne des différents peuples d'Europe*”, znacznie późniejsze wydanie hebrajskie (1882) również w dziale „*Histoire*”.

Najbardziej interesująco spośród dzieł Mickiewicza wypadły pod względem klasyfikacji prelekcje paryskie, wielokrotnie w XIX w. wydawane po francusku lub po polsku i coraz inaczej tytułowane. *Kurs trzecieletni (1842—1843) literatury sławiańskiej* (a nadmienić trzeba, że zwyczaj publikowania „kursów” wykładów, które wygłaszali profesorowie Collège de France, był powszechny i redakcja francuskiego „przewodnika bibliograficznego” była do tego rodzaju książek przyzwyczajona) — zaklasyfikowano trafnie do działu „*Histoire littéraire et Bibliographie*”. Ale wydany w kilka tylko miesięcy później tom *L'Eglise officielle et messianisme* został ze względu na swój tytuł zaliczony do poddziału „*Théologie*” w dziale „*Apologistes, Mystiques, Traités divers*”. Po raz drugi więc wystąpił Mickiewicz w roli „teologa”. Jednak wydanie z tego samego roku (1845), pt. *De la littérature slave*, zaklasyfikowano poprawnie do działu „*Philologie, Critique, Mélanges*”. Z kolei *Kurs czwartoletni (1843—1844) [...] (1845)* — do działu „*Histoire moderne des différents peuples d'Europe*”, a wydanie francuskie pt. *Les Slaves* (1849) do działu podobnego, inaczej nazwanego („*Sciences historiques. V. Europe orientale*”). I podobnie wyciąg z wykładów, pt. *Histoire populaire de Pologne* (1866), odnotowany został w dziale „*Histoire*”.

Spośród utworów Słowackiego klasyfikację przynależną dziełu historycznemu otrzymał *Kordian*, a później *Król-Duch*; *Poezye* wyszczególniano trafnie w dziale poezyj, trzy dramaty wydane w r. 1839 — w dziale „*Théâtre*”. W klasyfikacji pism Krasieńskiego uderza potraktowanie *Irydiona* i *Nie-Boskiej komedii* (w wyd. 2) jako utworów historycznych i zaliczenie *Nocy letniej* do działu „*Philologie, Critique, Mélanges*”.

„*Bibliographie de la France*” była tygodnikiem. Już w pierwszym okresie jej istnienia można na podstawie zawartych w niej zapisów otrzymać informacje o ukazywaniu się dzieł, z dokładnością do kilku tygodni; od r. 1872 podawano też (co prawda nie zawsze) w zakończeniu opisu książki dzienną datę ukazania się jej. Odległość czasowa od chwili opublikowania książki do momentu umieszczenia jej opisu w „*Bibliographie de la France*” waha się w granicach 5—28 dni. Takie szczegóły mogłyby być materiałem do bogatego kalendarium poety, oczywiście wówczas, gdyby dotyczyły publikacji dzieł za jego życia. Na podstawie dat dziennych dokładnych czy też przynajmniej przybliżonych, uzyskanych z francuskiego „przewodnika bibliograficznego”, da się wnieść kilka poprawek,

niekiedy istotnych, do naszych dotychczasowych wiadomości bibliograficznych o twórczości poetów największych.

Poprawki te mają na ogół tę samą motywację. Od bardzo dawna istniał obyczaj, u nas zaniechany z chwilą likwidacji prywatnego księgarstwa, opatrywania książek wydanych w trzech ostatnich miesiącach roku kalendarzowego datą roczną roku następnego. Działała tu przyczyna merkantylna: szło o to, by książka jak najdłużej zachowywała „barwę świeżości”². Wymieńmy kilka przypadków ilustrujących wspomniany obyczaj w zakresie paryskich edycji naszych wielkich romantyków.

Byronowskiego *Giaura* w tłumaczeniu Mickiewicza i wydanego z nim razem *Korsarza* w przekładzie Odyńca zanotowała „Bibliographie de la France” 6 grudnia 1834, książka wyszła więc pewnie w listopadzie tego samego roku, w którym ujrzał światło dzienne *Pan Tadeusz*³.

Histoire populaire de Pologne znamy jako pozycję r. 1867⁴, a opisana bibliograficznie była już 1 grudnia 1866, wyszła więc pewnie jeszcze w listopadzie.

„Wydanie zupełne” *Dzieł Mickiewicza* „przez dzieci autora dokonane” (wyd. 2, t. 1—3) znane jest bibliograficznie jako pozycja 1870 roku⁵. Ukazało się zaś przed 7 listopada 1869, najprawdopodobniej w październiku.

Finezje dotyczące książek Słowackiego, których opis we francuskiej bibliografii narodowej, sporządzany z początkiem danego roku, budzić może na pierwszy rzut oka wątpliwość co do faktycznej daty opuszczenia prasy drukarskiej, skomentowano należycie w *Kalendarzu*⁶. Pozostaje do zasygnalizowania jedna jeszcze sprawa, nie mieszcząca się w *Kalendarzu*. Francuski przekład poematów *W Szwajcarii* i *Grób Agamemnona* znamy jako pozycję 1876 roku⁷. Ukazał się naprawdę 28 grudnia 1875 — dokładną datę dzienną podała bibliografia francuska.

Jedną tylko, ale bardzo istotną poprawkę da się wnieść do bibliografii Krasińskiego. Wydanie 2 *Nie-Boskiej komedii* traktujemy jako pozycję

² Zob. J. Starnawski, *Warsztat bibliograficzny historyka literatury polskiej (na tle dyscyplin pokrewnych)*. Warszawa 1971, s. 48. Tam przykłady z wydań XX-wiecznych.

³ Zob. A. Semkowicz, *Bibliografia utworów Adama Mickiewicza*. Warszawa 1958, s. 111 (poz. 490).

⁴ Zob. Adam Mickiewicz, *Zarys bibliograficzny*. Opracowali I. Sliwińska, W. Roszkowska, S. Stupkiewicz. Warszawa 1957, s. 96.

⁵ *Ibidem*, s. 113.

⁶ *Kalendarz życia i twórczości Juliusza Słowackiego*. Opracował E. Sawrymowicz. Przy współpracy S. Makowskiego i Z. Sudolskiego. Wrocław 1960, poz. 762, 766, 768, 779, 1112, 1269.

⁷ Zob. W. Hahn, *Bibliografia*. W: J. Słowacki, *Dzieła wszystkie*. T. 3. Wrocław 1952, s. 231.

r. 1837⁸, ale opis bibliograficzny otrzymało już w numerze 1 (6 stycznia 1837), musiało więc ukazać się w ostatnich tygodniach roku poprzedniego.

Uzyskujemy też jedno uściślenie — wprowadzone już przez H. Gacową — dotyczące wydania *Marii Malczewskiego*⁹.

Opisy bibliograficzne, przedstawione jako druga część niniejszej publikacji, muszą być oczywiście podane w oryginalnym brzmieniu. Modernizacji podlegać mogą tylko sprawy bardzo drobne, np. w zakresie interpunkcji.

Zgromadzone tu zapisy układa się w grupy skupiające dzieła jednego autora i opatruje się numeracją bieżącą, a więc: Mickiewicz (nry 1—63), Słowacki (nry 64—77), Krasiński (nry 78—92), Norwid (nr 93), Malczewski (nry 94—99). W ramach każdej z tych grup szereguje się poszczególne pozycje według lat ich wydania, w ramach roku zaś obowiązuje alfabetyczna kolejność tytułów. Po numerze bieżącym podaje się rocznik i stronicę „Bibliographie de la France”, na której opisano dzieło, a w nawiasie numer tego tygodnika i jego datę dzienną. Niekiedy, w uzasadnionych wypadkach, przytacza się adnotacje dodatkowe.

W komentarzu wyróżnionym mniejszą czcionką zaznacza się fakt umieszczenia pozycji poza działem „*Livres français*”; natomiast nie sygnalizuje się umieszczenia jej w wymienionym dziale. Dotyczy to oczywiście tylko pierwszego okresu, kiedy rejestrowano książki w grupach według języków, w których zostały wydane. Informacje o tym, jak pozycja została zaindeksowana, wprowadza się tylko, jeśli szczegóły odbiegają od normy. Stale natomiast informuje się, do jakiego działu rzeczowego daną pozycję zaklasyfikowano, czy w ogóle została zaklasyfikowana.

Adam Mickiewicz

1. 1828, s. 390 (nr 21, z 24 V):

3147. Poezye Adama Mickiewicza. Deux volumes in 18¹⁰, ensemble de 13 feuilles 1/9, plus un portrait. Imprim. de Pinard, à Paris. — A Paris, rue de Grammont n. 7; à Genève, chez Barbezat et Delarue. Prix 10,0.

La préface est signée Léonard Chodzko.

C'est depuis que je rédige la „Bibliographie de la France” (novembre 1811) le troisième ouvrage que j'annonce en cette langue. Le premier était intitulé *Les*

⁸ Zob. zapisy ostatnie: *Bibliografia literatury polskiej „Nowy Korbut”*. T. 8: *Romantyzm*. Warszawa 1969, s. 138. — Z. Krasiński, *Nie-Boska komedia*. Wydanie 11. Wstęp napisała M. Janion. Tekst i przypisy opracowała M. Grabowska. Wrocław 1974. BN I 24. Fakt, iż edycja 2 ukazała się już w końcu r. 1836, zauważył Z. Sudolski (*Zygmunt Krasiński*. Warszawa 1974, s. 154) i nazwał tę edycję „korsarską”.

⁹ „*Maria*” i *Antoni Malczewski. Kompendium źródłowe*. Opracowała H. Gacowa. Przedmowę napisał J. Maciejewski. Wrocław 1974, s. 332.

¹⁰ Format 18° = 16 × 11 cm.

Russes en Pologne, par M. de Chazet (voyez n. 1633 de 1812), le second était un *Eloge de Poniatowski* par Morawski (voyez n. 415 du 1814).

Szło tu o pozycje: 1) A. Chazet, *Moskale w Polsce* [...] (1812), zob. opis u Estreichera; nb. Beuchot pomylił się: jest to poz. 4693 r. 1812; 2) F. Morawski, *Mowa przy obchodzie pogrzebowym J. O. Xiążęcia Józefa Poniatowskiego* [...] (1814), zob. opis u Estreichera.

Klasyfikacja działowa: „*Poétique et Poésie*”, trafna.

2. 1829, s. 189 (nr 11, z 14 III):

1718. Poezye Adama Mickiewicza, tom trzeci. In 18 de 5 feuilles, 5/18, Imp. de Pinard, à Paris. — À Paris, rue des Beaux-Arts n. 6, et à Genève, chez Barbezat, quai du Rhône n. 177.

Les deux premiers volumes ont été annoncés sous le n. 3147 du 1828.

Klasyfikacja działowa: jak nru 1, trafna.

3. 1830, s. 366 (nr 23, z VI):

3068. Konrad Wallenrod, roman historique; traduit du polonais de A. Mickiewicz. In 18 de 7 feuilles 1/2. Impr. de Tastu, à Paris. — À Paris, quai Voltaire n. 15; chez Denain, à pris 5,0.

Klasyfikacja działowa: „*Romans et Contes*”.

4. 1830, s. 417 (nr 26, z 26 VI):

3487. Konrad Wallenrod, récit historique tiré des annales de Lithuanie et de Prusse. Le Paris. Sonnets de Crimée. (Par Mickiewicz); traduits du polonais par M. M. Félix Miaskowski et G. Fulgence. In 8° de 5 feuilles. Imp. de Barbier, à Paris. — À Paris, chez Sédillot.

Klasyfikacja działowa: jak nru 3, słuszna więc tylko w stosunku do *Konrada Wallenroda*.

5. 1832, s. 667 (nr 46, z 17 XI):

5680. Poezye Adama Mickiewicza Tom czwarty. In 18 de 8 feuilles. Imp. de Pinard, à Paris. — À Paris, rue des Beaux-Arts n. 6. Prix des quatres volumes 20,0.

Klasyfikacja działowa: jak nrów 1, 2, trafna.

6. 1833, s. 205 (nr 13, z 30 III):

1762. Die Bücher des polnischen Volkes und der polnischen Pilgerschaft; aus dem polnischen des Mickiewicz übersetzt von P. J. H. Gauger. (Les Livres du peuple polonais et du pèlerinage de Pologne; traduit du polonais de Mickiewicz par P. J. H. Gauger). In 12 de 5 feuilles 5/12¹¹. Imp. de Smith à Paris.

Brak klasyfikacji działowej. Pozycja pomieszczona wśród „*Livres allemands*”. W indeksie autorów: „Mickiewitz”.

7. 1833, s. 312 (nr 20, z 18 V):

2681. Livre des pèlerins Polonais, traduit du polonais d'Adam Mickiewicz, par le comte de Montalembert; suivi d'un hymne à la Pologne, par F. de La Mennais. In 18 de 7 feuilles. Imp. de Pinard à Paris. — À Paris, chez Rendeul, rue des Grands — August, n. 22.

Klasyfikacja działowa: „*Apologistes, Mystiques, Traités divers*”, poddział „*Théologie*”. W indeksie autorów: „Mickiewitz”.

¹¹ Format 12° = 16 × 10,5 cm.

8. 1833, s. 646 (nr 41, z 12 X):

5542. Adama Mickiewicza Dziadom czesé trzecia. In 12 de 12 feuilles. Imp. np. de Pinard à Paris. Prix 5,0.

Klasyfikacja działowa: „*Poétique et Poésie*” (pod A: „Adama Mickiewicza”). Pozycja zamieszczona wśród „*Livres polonais*”, w indeksie autorów — pod M: „Mickiewicza (o.) Adama”; autorstwo poz. 6, 7 i 8 nie potraktowane jako wspólne.

9. 1834, s. 268 (nr 17, z 26 IV):

2229. Dziady ou la Fête des morts. Poème traduit du polonais d'Adam Mickiewicz, 2e et 3e parties. In 16 de 5 feuilles 3/4. Impr. de Pinard, à Paris. — À Paris, chez Clétienne, rue du Faubourg — Poissonnière n. 33 bis.

En scènes.

Brak klasyfikacji działowej.

10. 1834, s. 702 (nr 44, z 1 XI):

5988. Księgi pielgrzymstwa i nowy Job. Wydawnie uler. Zetowickiego. In 32 de 2 feuilles 1/2. Imp. de Pinard à Paris.

Klasyfikacja działowa: „*Histoire moderne des différents peuples d'Europe*”. Pozycja zamieszczona wśród „*Livres polonais*”, w indeksie autorów nie złączona z Mickiewiczem figuruje pod hasłem „*Księgi*” w dziale „*Table alphabétique des ouvrages*”. *Nowy Job* to oczywiście dzieło Klementyny z Tańskich Hoffmanowej.

11. 1834, s. 422 (nr 26, z 26 VI):

3614. Pan Tadeusz czyli ostatni zajazd na Litwie. Historyja szlachecka zt 1811 i 1812; wa dwunastu księgach wierszem przez Adama Mickiewicza. Deux volumes in 12, ensemble de 23 feuilles 1/3, plus gravure. Imp. de Pinard, à Paris. Prix 12,0.

Klasyfikacja działowa: „*Histoire moderne des différents peuples d'Europe*”. Pozycja zamieszczona wśród „*Livres polonais*”, w indeksie autorów: „Mickiewicza (A.)”.

12. 1834, s. 782 (nr 49, z 6 XII):

6698. Poezye lorda Byrona tiumaczone Giaur przez Adama Mickiewicza, Horsarz przez Edwarda Odyńca. Wydami Ulerandra Jeiowictiego. In 18 de 6 feuilles. Imp. de Pinard, à Paris.

Klasyfikacja działowa: „*Poétique et Poésie*”. Pozycja zamieszczona wśród „*Livres polonais*”, w indeksie autorów zapisana łącznie z *Panem Tadeuszem* pod „Mickiewicza (A.)”, gdy tuż obok nazwisko „Mickiewicz” (jako autor *Dziadów* po francusku) w mianowniku. W indeksie dzieł zanotowane: „Poezye lorda Byrona przez Odyńca” (i tuż obok: „Poezyie W. A. Jelowickiego”, a zapis ten dotyczy pozycji: A. Gorecki, *Poezyje Litwińa*. Wydanie A. Jeiowickiego). Edycja obu poematów Byrona przełożonych przez Mickiewicza i Odyńca ma na karcie tytułowej (czego opis bibliograficzny nie oddaje) datę: 1835, i tak przywykliśmy wydanie datować. Jak się pokazuje, było już ono na świecie kilka tygodni przed końcem 1834 roku.

13. 1836, s. 305 (nr 26, z 25 VII):

3139. Konrad Wallenrod. Poème traduit du polonais d'Adam Mickiewicz, par A. R. Loison. In 8° de 12 feuilles 3/4. Imp. de Boudon, à Paris. — À Paris, chez Ledoyen, galerie d'Orléans n. 31, Palais-Royal. Prix 4,0.

Traduction en vers.

Klasyfikacja działowa: „*Poétique et Poésie*”.

14. 1836, s. 563 (nr 47, z 19 XI):

5875. Poezye Adama Mickiewicza. Tomo osmy. In 18 de 6 feuilles. Imp. de Bourgogne, à Paris. — À Paris, rue des Marais-Saint-Germain n. 17 bis.

Klasyfikacja działowa jak nru 13. Pozycja pomieszczona wśród „*Livres polonais*”, w in-

deksie autorów: „Mickiewicza (A.)”, mimo iż tuż obok — w mianowniku (zapis dotyczący *Konrada Wallenroda*).

15. 1838, s. 70 (nr 6, z 10 II):

735. Poezje Adama Mickiewicza. Trois volumes in 12, ensemble de 26 feuilles 2/3, plus un portrait. Imp. de Bourgogne, à Paris. — À Paris, rue des Marais-St.-Germain n. 17 bis. Prix 15,0.

Klasyfikacja działowa jak nrów 13, 14. Pozycja pomieszczona wśród „*Livres polonais*”.

16. 1841, s. 379 (nr 31, z 31 VII):

3634. Oeuvres de Adam Mickiewicz, professeur de littérature slave au Collège de France. Traduction nouvelle par Christien Ostrowski. Tome I-er. In 18 de 16 feuilles, plus un portrait. Imp. de Desrez, à Batignolles — Monceaux. — À Paris, chez Delloye, place de la Bourse. 3,50.

Klasyfikacja działowa jak nrów 13, 14, 15.

17. 1844, s. 187 (nr 15, z 13 IV):

1896. Pisma Adama Mickiewicza na nowo przejrane. Quatre volumes in 16, ensemble de 46 feuilles 1/4. Imp. de Bourgogne, à Paris. — À Paris, à la librairie polonaise, rue de l'Échaudé 9; chez J. Renouard et Compagnie: à Leipzig, chez L. Michelsen. Prix 24,0.

La préface est signée Alexandre Chodzko.

Klasyfikacja działowa jak nrów 13, 14, 15, 16. Pozycja pomieszczona wśród „*Livres polonais*”.

18. 1844, s. 276 (nr 22, z 1 VI):

2732. Kurs trzecieletni (1842—1843) literatury sławianskiej wykładanej w kolegium francuzkiem; przez Adama Mickiewicza. In 12 de 9 feuilles 1/2. Imp. de Bourgogne, à Paris. — À Paris, rue de l'Échaudé 9. Prix 4,0.

Klasyfikacja działowa: „*Histoire littéraire et Bibliographie*”. Pozycja pomieszczona wśród „*Livres polonais*”.

19. 1845, s. 95 (nr 8, z 22 II):

873. L'église officielle et le messianisme, par Adam Mickiewicz. I. In 8° de 34 feuilles, plus une pl. Imp. de Bourgogne, à Paris. — À Paris, au Comptoir des imprimeurs unis (Comon), quai Malaquais 15. Prix 7,50.

Klasyfikacja działowa: „*Apologistes, Mystiques, Traités divers*”, poddział „*Théologie*”.

20. 1845, s. 296 (nr 23, z 7 VI):

2813. L'église officielle et le messianisme, par Adam Mickiewicz. II. In 8° de 20 feuilles. Imp. de Bourgogne, à Paris. — À Paris, au Comptoir des imprimeurs unis, quai Malaquais 15. Prix 7,50.

Le 1-er volume a été annoncé le n. 873.

Klasyfikacja działowa jak nru 19.

21. 1845, s. 191 (nr 15, z 12 IV):

1854. Mickiewicz. De la littérature slave. In 12 de 2 feuilles. Imp. de Bourgogne, à Paris.

Klasyfikacja działowa: „*Philologie, Critique, Mélanges*”.

22. 1845, s. 410 (nr 31, z 2 VIII):

3943. Oeuvres poétiques complètes de Adam Mickiewicz, professeur de littérature et de langue slave etc. Traduction nouvelle par Christien Ostrowski. Deuxième

édition. Deux volumes in 12, ensemblé de 34 feuilles 1/2. Impr. de Plon, à Paris. — À Paris, chez Charpentier, rue de Lille 17. Prix 7,0.

Klasyfikacja działowa „*Poétique et Poésie*”. W indeksie autorów podany błędny numer (2943).

23. 1845, s. 655 (nr 50, z 13 XII):

6290. Kurs czwartoletni (1843—1944) literatury sławianskiej wykładanej w kollegium francuzkiem przez Adama Mickiewicza. In 12 de 5 feuilles 2/3. Imp. de Bourgogne, à Paris.

Klasyfikacja działowa: „*Histoire moderne des différents peuples d'Europe*”. Pozycja zamieszczona wśród „*Livres polonais*”.

24. 1849, s. 146 (nr 12, z 24 III):

1649. La Tribune des peuples, journal quotidien. Jeudi, 14 Mars 1849. Première année. N 1. In folio d'une demi-feuille. Imp. de Chaix, à Paris. — À Paris, rue Neuve-des-Bons-Enfants 7. Prix annuel pour Paris: 24 fr. — Pour les departements: 32 fr.

Klasyfikacja działowa: „*Sciences historiques*”, IV. „*France, K. Polémique politique. 1. Journaux. B. Journaux de Paris*”.

25. 1849, s. 461 (nr 37, z 15 IX):

5185. Les Slaves. Cours professé au Collège de France par Adam Mickiewicz et publié d'après les notes stenographiées. 5 vol. in 8° de 131 feuilles 1/4. Impr. de Martinet, à Paris. — À Paris, au Comptoir des imprimeurs-unis, Comon, quai Malaquai 15. Prix 37,50.

1840—1841. Tome premier. Les pays slaves et la Pologne: histoire et littérature. 1841—1842. Tome deuxième. La Pologne et le messianisme: histoire, littérature et politique. 1843. Tome troisième. Idem. 1842—1843. Tome quatrième. L'Eglise officielle et le messianisme, philosophie et religion. 1843—1844. Tome cinquième. L'Eglise et le Messia.

Klasyfikacja działowa: „*Sciences historiques*”, V. „*Europe orientale*”.

26. 1851, s. 149 (nr 13, z 29 III):

1529. Les Aieux. Le presbytère. 4e partie du poème de Mickiewicz; traduction en vers français, par P. Dubois; précédée d'une Préface par N. David. In 8° de 5 feuilles 1/2. Imp. de Juteau, à Paris. — À Paris, chez Gabriel jeune, passage du Saumon 2; à Reims, chez Brissart-Binet.

Klasyfikacja działowa: „*Belles-Lettres. II. Littérature. II. Poésie*”. V. „*Poésies allemandes, anglaises et du Nord*”.

27. 1851, s. 671 (nr 49, z 6 XII):

6902. Adama Mickiewicza. Konrad Wallenrod i Grazyna. Z przekładem francuzkim Kryst. Ostrowskiego, angielskim Leona Jablonskiego. Wydanie ozdobue za upowaznieniem autora Wykonane praca, Nakładem i Staraniem Jana Tysiewiczza. Grand in 8° de 17 feuilles 1/4, plus un portrait, 2 frontispices, 22 vignettes et 8 pages de musique. Imp. de Bénard, à Paris. À Montmartre, chez Tysiewicz, rue Florentine. Prix 26,00.

Adam Mickiewicz. Konrad Wallenrod et Grajina. Traduction française par Christien Ostrowski. Traduction anglaise par Leon Jablonski. Édition illustrée de 10 gravures sur bois par Jean Tysiewicz.

Klasyfikacja działowa jak nru 26. Pozycja zamieszczona wśród „*Livres polyglottes*”.

28. 1859, s. 216 (nr 19, z 7 V):

4150. Mickiewicz. — Oeuvres poétiques complètes de Adam Mickiewicz, ancien professeur de littérature et de langue slave au Collège de France. Traduction du polonais d'après l'édition posthume de 1858, par G. Ostrowski. 4e édition. Tome 1er. Poésies diverses. Les aïeux. Grajina. Tome 2. Konrad Wallenrod. Les pèlerins. Thadée Soplica. 2 vol. in 18. XXXIV, 954 p., avec portrait et gravures. Le Mesnil (Enie), impr. H. Firmin Didot; Paris, libr. Didot frères, fils et Ce. 7 fr.

Brak klasyfikacji działowej.

29. 1861, s. 108 (nr 9, z 2 III):

2144. Mickiewicz. — Pisma Adama Mickiewicza. Wydanie zupełne. Tomes 3, 4 et 5. In 8°; 1017 p. Paris, impr. Martinet.

Brak klasyfikacji działowej.

30. 1861, s. 510 (nr 43, z 26 X):

10048. Mickiewicz. — Pisma Adama Mickiewicza. Wydanie zupełne. T. 1, 2 et 6. In 8°; V, 1326 p. Paris, impr. Martinet.

Brak klasyfikacji działowej.

31. 1861 s. 535 (nr 45, z 9 XI):

10496. Mickiewicz. — Pisma Adama Mickiewicza, nowe wydanie zupełne. T. 1 à 6. In 8°; V, 2334 p. et portr. Paris, imprimerie Martinet; librairie Jung — Treuttel.

Brak klasyfikacji działowej.

32. 1864, s. 78 (nr 7, z 13 II):

1574. Mickiewicz. — Le Livre de la nation polonaise et des pèlerins polonais d'Adam Mickiewicz. Traduction nouvelle par Armand Lévy, avec une introduction et commentaires de Ladislav Mickiewicz. In 18; XXIV, 484 p. Paris, impr. Bonaventure et Ducessois; lib. Dentu. 7 fr., 50 c.

Titre rouge et noir. — Texte encadré.

Brak klasyfikacji działowej.

33. 1866, s. 27 (nr 3, z 20 I):

475. Mickiewicz. — Conrad Wallenrod, légende historique, d'après les chroniques de Lithuanie et de Prusse, par Adam Mickiewicz; traduction de l'un des fils de l'auteur, avec introduction d'Armand Lévy et grav. sur acier d'après Antoine Zaleski. In 4°, VIII, 83 p. et 9 grav. Paris, impr. Cosson et Ce; libr. Vasseur et Ce.

Klasyfikacja działowa: XIV. „Littérature française”, 1. „Oeuvres diverses, histoire littéraire, études de moeurs, critiques, traductions, pièces non jouées”.

34. 1866, s. 558 (nr 48, z 1 XII):

12845. Mickiewicz. — Histoire populaire de Pologne, par Adam Mickiewicz, publiée avec préface, notes et chapitre complémentaire par Ladislav Mickiewicz. In 18 Jésus¹², XXIV, 623 p. Paris, impr. Noblet, lib. Hetzel; 5 fr.

Collection Hetzel — Lacroix.

Klasyfikacja działowa: „Histoire”. Pozycja notowana w naszych bibliografiach pod rokiem 1867, ukazała się jednak w listopadzie 1866.

¹² „Jésus” — format papieru 56 × 72 cm.

35. 1866, s. 286 (nr 25, z 23 VI):

7530. Mickiewicz. — Ksiegi narodu polskiego i Pielgrzymstwa polskiego Adama Mickiewicza. In 32, 64 p. Paris, impr. Rouge, Dunon et Fresné; lib. du Luxembourg. „Biblioteka ludowa polska”.

Brak klasyfikacji działowej.

36. 1866, s. 299 (nr 26, z 30 VI):

7804. Mickiewicz. — Zywila, légende lithuauienne; par Adam Mickiewicz, retrouvé et publiée, texte et traduction en regard par Ladislas Mickiewicz. Avec eau-forte. In 16°, 31 p. Paris, imp. Rouge frères, Dunon et Fresné; Lib. du Luxembourg.

Klasyfikacja działowa podwójna: XIV. „*Littérature française*”, 1. „*Oeuvres diverses [...]*” i 2. „*Romans*”.

37. 1867, s. 443 (nr 39, z 28 IX):

8321. Mickiewicz. — Drame polonais d'Adam Mickiewicz. Les Confédérés de Bar, Jacques Jasinski ou les deux Polognes; publiés pour la première fois avec préface de Ladislas Mickiewicz. In 16, XVI, 87 p. et 1 portr. Paris, impr. Rouge frères, Dunon et Fresné; Lib. de Luxembourg.

Klasyfikacja działowa: XIV. „*Littérature française*”, 3. „*Theatre*”, II. „*Pièces non jouées*”.

38. 1867, s. 62 (nr 6, z 9 II):

1229. Mickiewicz. — Konrad Wallenrod powiesc historyczna z dziejow litewskich i pruskich, przez Adama Mickiewicza. In 32, 60 p. Paris, impr. Rouge, Dunon et Fresné; Lib. du Luxembourg.

„Biblioteka ludowa polska”.

Brak klasyfikacji działowej.

39. 1868, s. 158 (nr 14, z 4 IV):

2764. Mickiewicz. — Dzieła Adama Mickiewicza wydanie zupełne; przez dzieci autora dokonane. 3 vol. In 8°, 1265 p. et 3 portr. Paris, imp. Rouge frères, Dunon et Fresné; Lib. de Luxembourg.

Klasyfikacja działowa: XIV. „*Littérature française*”, 4. „*Poésies*”.

40. 1868, s. 49 (nr 5, z 1 II):

872. Mickiewicz. — Les premiers siècles de l'histoire de Pologne, par Adam Mickiewicz. Traduit du polonais par les fils de l'auteur sur les manuscrits inédit. In 18 Jésus, XV, 178 p. Paris, imp. Noblet; Lib. du Luxembourg. 3 fr.

Klasyfikacja działowa: XII. „*Histoire*”.

41. 1868, s. 375 (nr 32, z 8 VIII):

6405. Mickiewicz. — Pierwsze wieki historj Polskiej dzieło posmiertne Adama Mickiewicza. In 18, XXXIV, 119 p. Paris, imp. Rouge frères, Dunon et Fresné; Lib. de Luxembourg.

Klasyfikacja działowa jak nru 40.

42. 1869, s. 54 (nr 5, z 30 I):

1019. Mickiewicz. — Dzieła Adama Mickiewicza wydanie zupełne przez dzieci autora dokonane. 4 vol. In 12, 1662 p. et portr. Paris, imp. Rouge frères, Dunon et Fresné; Lib. de Luxembourg.

Klasyfikacja działowa: XIV. „*Littérature française*”, 1. „*Oeuvres diverses, lettres, correspondances, discours, mélanges, fantasies, histoire littéraire, traductions, études de moeurs, critiques*”.

43. 1869, s. 586 (nr 48, z 7 XI):

10902. Mickiewicz. — Dzieła Adama Mickiewicza. Wydanie zupełne, przez dzieci autora dokonane. Edycja druga. 3 vol. In 18 jésus, XXXII, 1298 p. Paris, imp. Rouge frères, Dunon et Fresné; Librairie du Luxembourg.

Brak klasyfikacji działowej.

Edycja znana w naszych bibliografiach jako pozycja 1870 r. ukazała się naprawdę co najmniej na 2 miesiące przed końcem r. 1869.

44. 1870, s. 289 (nr 25, z 18 VI):

5130. Mickiewicz. — Korespondencja Adama Mickiewicza. T. 1. In 8°, VII, 391 p. avec fac-simile et portrait. Paris, imp. Rouge frères, Dunon et Fresné; Lib. du Luxembourg, 16, rue de Tournon.

Klasyfikacja działowa jak nru 42.

45. 1870, s. 70 (nr 7, z 12 II):

1351. Mickiewicz. — La Politique du XIXe siècle; par Adam Mickiewicz. Publié avec préface et annotations par Ladislas Mickiewicz. I. Politique polonaise. II. Politique française et universelle. III. Le Tzarisme, la Pologne et Napoleon. Gr. in 18, LXXXI, 505 p. Paris, imp. Noblet; Lib. du Luxembourg, 5 fr.

Klasyfikacja działowa: V. „*Sciences morales et politiques*”, 4. „*Politique*”.

46. 1872, s. 553 (nr 47, z 23 XI):

9224. Mickiewicz. — Korespondencja Adama Mickiewicza. T. 2. In 8°, VI, 292 p. Paris, imp. Rouge frères, Dunon et Fresné; Lib. du Luxembourg. (9 novembre).

Klasyfikacja działowa jak nrów 42, 44.

47. 1872, s. 282 (nr 25, z 22 VI):

4645. Mickiewicz. — Mélanges posthumes d'Adam Mickiewicz. Publiés avec introduction, préfaces et notes; par Ladislas Mickiewicz. 1re série. Drame polonais. Roman militaire et roman prophétique. Critique littéraire. In 18 jésus, XXXVI, 372 p. Paris, imp. Noblet; Librairie du Luxembourg. 3 fr. 75 centimes. (27 mai).

Klasyfikacja działowa jak nrów 42, 44, 46.

48. 1875, s. 62—63 (nr 5, z 30 I):

1173. Mickiewicz. — Korespondencja Adama Mickiewicza. T. I i II. Wydanie trzecie. In 8°, XI, 525 p. Paris, imp. Rouge, Dunon et Fresné; lib. du Luxembourg. (19 janvier).

Klasyfikacja działowa: XV. „*Littérature étrangère. Ancienne et moderne et traductions en prose et en vers*” (dział nowo utworzony; poprzednio oprócz francuskiej wyodrębniano tylko literaturę starożytną i stąd dzieła Mickiewicza klasyfikowano do francuskiej).

49. 1876, s. 401 (nr 29, z 15 VII):

7171. Mickiewicz. — Dzieła Adama Mickiewicza. Wydanie zupełne, przez dzieci autora dokonane. Edycja trzecia. 4 vol. In 18 jésus, 1648 p. Paris, imp. Noblet; Lib. du Luxembourg. (7 juillet).

Klasyfikacja działowa jak nru 48.

50. 1876, s. 401 (nr 29, z 15 VII):

7172. Mickiewicz. — Korespondencja Adama Mickiewicza. T. 3. Wydanie trzecie. In 8°, 316 p. Paris, imp. Rouge et Ce; Librairie du Luxembourg. (10 juillet).

Klasyfikacja działowa jak nrów 48, 49.

51. 1876, s. 290 (nr 22, z 27 V):

5074. Mickiewicz. — Monsieur Thadée de „Soplica”, ou le Dernier procès en Lithuanie sui generis. Récit historique en 12 chants; par Adam Mickiewicz. 1re partie. In 12, 309 p. Paris, imp. Plon et Ce. 5 fr. (5 mai).

„Poètes illustres de la Pologne au XIX-e siècle”.

Klasyfikacja działowa: XIV. „Littérature française”, 4. „Poésies”.

52. 1876, s. 304 (nr 23, z 3 VI):

5312. Mickiewicz. — Vie de saint Adalbert, apôtre du Nord et patron de la Pologne; par Adam Mickiewicz. In 8° carré, 16 pages. Paris, imp. Noblet; Lib. du Luxembourg. (12 mai).

Klasyfikacja działowa: I. „Religion”, 1. „Culte catholique”.

53. 1877, s. 239 (nr 17, z 28 IV):

4482. Mickiewicz. — Monsieur Thadée de „Soplica” ou le dernier procès en Lithuanie sui generis. Récit historique en douze chants; par Adam Mickiewicz. 2e partie. In 12, 323 p. Paris, imp. Plon et Ce. 5 fr. (7 avril).

„Poètes illustres de la Pologne au XIX-e siècle”.

Klasyfikacja działowa: XV. „Littérature étrangère”.

54. 1879, s. 661 (nr 43, z 25 X):

11490. Mickiewicz (A.). — Mélanges posthumes d'Adam Mickiewicz, publiés avec introduction, préfaces et notes, par Ladislas Mickiewicz. 2e serie. In 18 Jésus, CXL, 574 p. et portrait. Paris imp. Noblet; Librairie du Luxembourg. 8 fr. (27 septembre).

Klasyfikacja działowa jak nru 53.

55. 1880, s. 573 (nr 41, z 9 X):

9278. Mickiewicz. — Dzieła Adama Mickiewicza. Wydanie zupełne przez dzieci autora dokonane. T. 5. In 18 Jésus, 303 p. Paris, imp. Zabieha; Lib. du Luxembourg. (11 septembre).

Klasyfikacja działowa jak nrów 53, 54.

56. 1880, s. 589 (nr 42, z 16 X):

9550. Mickiewicz. [tytuł jw.] T. III. In 18 Jésus, 359 p. Paris, imprimerie Zabieha; Librairie du Luxembourg. (29 septembre).

Klasyfikacja działowa jak nrów 53, 54, 55.

57. 1881, s. 24 (nr 2, z 8 I):

377. Mickiewicz (A.). [tytuł jw.] T. 6. In 18 Jésus, 263 p. Paris, imprim. Zabieha; Librairie du Luxembourg. (20 décembre).

Klasyfikacja działowa jak nrów 53, 54, 55, 56. Jak widać — tom 6 wyszedł w r. 1880 (!).

58. 1881, s. 62 (nr 5, z 29 I):

1051. Mickiewicz (A.). [tytuł jw.] T. 1. In 18 Jésus, 415 p. Paris, impr. Zabieha; Libr. du Luxembourg. (6 janvier).

Klasyfikacja działowa jak nrów 53, 54, 55, 56, 57.

59. 1882, s. 378 (nr 24, z 17 VI):

6410. Mickiewicz (A.). — Des origines slaves; par Adam Mickiewicz. In 18 Jésus, 57 p. Paris, imp. Noblet; Lib. du Luxembourg. (31 mai).

Klasyfikacja działowa: XII. „Histoire”.

60. 1882, s. 248 (nr 16, z 22 IV):

4159. Mickiewicz (A.). — Le Livre de la nation polonaise et des pèlerins polonais; par Adam Mickiewicz. Traduit en hébreu par le docteur Moïse Ascarelli, avec une préface d'Armand Lévy. In 32, XXXI, 82 p. Versailles, imp. Cerf et fils; Paris, lib. du Luxembourg.

Tiré à 550 exemplaires, dont 25 sur papier du Japon, 25 sur papier de Chine, 100 sur papier de Hollande, 150 sur papier teinté et 250 sur papier vélin. Les 50 exemplaires sur papier du Japon et de Chine sont numérotés.

Klasyfikacja działowa jak nru 59.

61. 1885, s. 209 (nr 15, z 11 IV):

3312. Mickiewicz (A.). — Korespondencya Adama Mickiewicza. T. 4. Wydanie czwarte. In 18 jésus; 408 p. Paris, imprim. Ve Zabieha; Lib. luxembourgeoise. (20 mars).

Klasyfikacja działowa: XV. „Littérature étrangère”.

62. 1889, s. 823 (nr 49, z 7 XII):

13528. Mickiewicz (A.). — Konrad Wallenrod, poème polonais d'Adam Mickiewicz. Traduit en vers français par Venceslas Gasztowtt. In 18 jésus, XIV, 104 p. Paris, impr. Chaix; libr. Codévy; Libr. nouvelle. (25 novembre).

Klasyfikacja działowa jak nru 61.

63. 1899, s. 131 (nr 8, z 25 II):

2101. Mickiewicz (A.). — Thadée Soplitz (Pan Tadeusz), ou la Lithuanie en 1812, poème d'Adam Mickiewicz. Traduit en vers français par V. Gasztowtt. In 8°, 256 pages. Paris, impr. Reiff. (4 février). (1899).

Extrait du Bulletin polonais.

Klasyfikacja działowa jak nrów 61, 62.

Juliusz Słowacki

64. 1832, s. 231 (nr 16, z 21 IV):

1978. Poezye Juliusza Słowackiego. Deux volumes in 18, ensemble de 10 feuilles. Impr. de Pinard, à Paris. — À Paris, chez Th. Barrois fils et chez Hector Bossange. Prix 10,0.

Klasyfikacja działowa: „Poétique et Poésie”. Pomieszczone wśród „Livres polonais”. W spisie alfabetycznym, pt. *Tables de „La Bibliographie de la France”* [...], zanotowane: „Słowackiego Poezye”, a więc nazwisko w dopełniaczu, gdy inne nazwiska w mianowniku.

65. 1833, s. 341 (nr 22, z 1 VII):

2939. Poezye Juliusza Słowackiego. Tom III. In 18 de 4 feuilles 7/18. Imp. de Pinard, à Paris. — À Paris, chez Hector Bossange.

Klasyfikacja działowa: „Poétique et Poésie” (jako: „Poezye Juliusha Słowackiego”). W indeksie autorów pozycja pominięta. Zamieszczone wśród „Livres polonais”.

66. 1834, s. 150 (nr 9, z 1 III):

1265. Rordjan czesc pierwsza trilogi. Spisek koronacyjny. In 12 de 7 feuilles. Impr. de Pinard, à Paris. — À Paris, chez l'auteur, quai Voltaire n. 11.

Klasyfikacja działowa: „Histoire moderne des différents peuples d'Europe” (jako: „Rordjan czesc pierwsza”). Pomieszczone wśród „Livres polonais”. W indeksie autorów brak adnotacji. W indeksie dzieł zanotowane: „Rordjon Czesc Pierwsza”.

67. 1839, s. 382 (nr 32, z 10 VIII):

3928. *Balladyna*, tragedia w 5 aktach przez Juliusza Słowackiego. In 18 de 6 feuilles. Imp. de Bourgogne, à Paris. — À Paris, rue des Marais-Saint-Germain n. 17 bis. Prix 5,0.

Klasyfikacja działowa: „*Théâtre*” (jako: „*Balladyna*, przez Słowackiego”). Pomieszczone wśród „*Livres polonais*”. W indeksie autorów: „Słowacki, *Balladine*”.

68. 1840, s. 322 (nr 23, z 6 VII):

2834. *Lilla Weneda*, tragedia w 5 aktach, przez Juliusza Słowackiego. In 12 de 8 feuilles. Impr. de Bourgogne, à Paris. — À Paris, rue des Marais-St.-G. n. 17. Prix 5,0.

Klasyfikacja działowa: „*Théâtre*”. Pomieszczone wśród „*Livres polonais*”.

69. 1840, s. 44 (nr 4, z 25 I):

296. *Mazepa*, tragedia w 5-ciu aktach, przez Juliusza Słowackiego. In 8° de 4 feuilles. Imprim. de Bourgogne, à Paris. — À Paris, rue des Marais-Saint-Germain n. 17.

Klasyfikacja działowa: „*Théâtre*”. Pomieszczone wśród „*Livres polonais*”.

69a¹³. 1840, s. 165 (nr 14, z 4 IV):

1463. *Wiara, nadzieja i miłość czyli Polacy na tułactwie w roku 1840*. Przez J. S. In 8° de 2 feuilles 1/8. Impr. de Bourgogne, à Paris. — À Paris, rue des Marais-St.-G. n. 17. rue des

Klasyfikacja działowa: „*Histoire moderne de différents peuples d'Europe*”. Pomieszczone wśród „*Livres polonais*”. W indeksie autorów: „J. S. *Wiara*”.

70. 1841, s. 270 (nr 22, z 29 V):

2598. *Beniowski*, poema; przez Juliusza Słowackiego. In 18 de 5 files. Impr. de Maulde, à Paris. — À Londres, chez W. Jeffs; à Bruxelles, à la librairie belge-française, rue Montagne-de-la-Cour n. 26.

Brak klasyfikacji działowej. Pomieszczone wśród „*Livres polonais*”. W indeksie autorów: „*Słowacki*”.

71. 1844, s. 95 (nr 8, z 24 II):

1040. *Juliusza Słowackiego Xiąża niezłomny*. (Z Calderona de la Barca). Tragedja we trzech częściach. In 18 de 5 feuilles. Imprim. de Maulde, à Paris. — À Paris, rue Bailleul n. 9—11.

Klasyfikacja działowa: „*Théâtre*”. Pomieszczone wśród „*Livres polonais*”. W indeksie autorów brak Słowackiego, jest zaś „*Cald. Juliuska*”.

72. 1847, s. 34 (nr 3, z 16 I):

314. *Król-Duch*. In 8° d'une feuille 1/2. Imp. de Maulde, à Paris.

Klasyfikacja działowa: „*Histoire moderne des différents peuples d'Europe*”. Pomieszczone wśród „*Livres polonais*”. Figuruje w indeksie dzieł, nie figuruje w indeksie autorów.

73. 1870, s. 72 (nr 7, z 12 II):

1420. *Słowacki*. — *Oeuvres complètes de Jules Słowacki*. Traduction et préface de Venceslas Gasztott. T. 1. In 18 Jésus, 449 p. Paris, imp. Noblet; Lib. du Luxembourg. 3 fr., 50 c.

---

¹³ Pozycję tę można wiązać ze Słowackim jedynie hipotetycznie — zob. wzmiankę na s. 150.

Klasyfikacja działowa: XIV. „*Littérature française*”, 1. „*Oeuvres diverses, lettres, correspondances, discours, mélanges, fantaisies, histoire littéraire, traductions, études de mœurs, critiques*”.

74. 1870, s. 429 (nr 37, z 10 IX):

7687. Slowacki. [tytuł i tłumacz jw.] T. 2. In 18 jésus, 328 p. Paris, imp. Noblet; Lib. du Luxembourg. 3 fr., 50 c.

Klasyfikacja działowa jak nru 73.

75. 1876, s. 35 (nr 3, z 15 I):

660. Slowacki. — Un épisode en Suisse, traduit du polonais. W Szwajcarji Juliusza Slowackiego. Le Tombeau d'Agamemnon, fragment d'un voyage en Grèce. Traduction en vers par Charles de Noire-Isle. In 12, 72 p. Paris, imp. et lib. Plon et Ce. 1 fr. 50 c. (28 decembre).

„Poètes illustres de la Pologne au XIXe siècle”.

Klasyfikacja działowa: XV. „*Littérature étrangère*”.

76. 1879, s. 664 (nr 43, z 25 X):

11562. Slowacki (J.). — La Peste au désert, à El-Arish; par Jules Slowacki. Traduction en vers français par Venceslas Gasztowtt. In 18 jésus, 24 p. Paris, imp. Jouaust; Librairie des bibliophiles. 1 fr. (2 octobre).

Klasyfikacja działowa jak nru 75.

77. 1894, s. 70 (nr 5, z 3 II):

1134. Slowacki (J.). — Balladyna, tragédie en cinq actes; par Jules Slowacki. Traduction par V. Gasztowtt. In 8°, 86 p. Paris, imp. Reiff (22 janvier).

Klasyfikacja działowa jak nrów 75, 76.

Z y g m u n t K r a s i ń s k i

78. 1836, s. 250 (nr 21, z 21 V):

2583. Irydion. In 8° de 18 feuilles. Imprim. de Bourgogne, à Paris. — À Paris, rue des Marais-St.-Germain n. 17 bis. Prix 6,0.

Brak klasyfikacji działowej. Pomieszczone wśród „*Livres anglais*” (pomyłka wyjaśniona w zapisie następnym, nr 79). W indeksie autorów brak adnotacji. Pozycja wyszczególniona w indeksie dzieł.

79. 1836, s. 263 (nr 22, z 28 V):

2728. Irydion. In 8° de feuilles. Imprim. de Bourgogne, à Paris. — À Paris, rue des Marais-St.-Germain n. 17 bis. Prix 6,0.

C'est par inadvertance que ce volume a été compris parmi les livres anglais; voyez n. 2583.

Klasyfikacja działowa: „*Histoire moderne des différents peuples d'Europe*”. Pomieszczone wśród „*Livres polonais*”. Wyszczególnione w indeksie dzieł, w indeksie autorów brak adnotacji.

80. 1837, s. 12 (nr 1, z 6 I):

133. Nie Boska Homedia. In 8° de 11 feuilles 1/2. Imp. de Bourgogne, à Paris. — À Paris, rue des Marais-St.-Germain n. 17 bis.

Dialogué.

Klasyfikacja działowa jak nru 79 (jako: „*Nie-Boska Komedia*”). Pomieszczone wśród „*Livres polonais*”. W indeksie autorów brak adnotacji, w indeksie dzieł: „*Nie Boska Komedia*”.

Wydanie 2 *Nie-Boskiej komedii*, notowane bibliograficznie pod rokiem 1837, ukazało się więc naprawdę jeszcze przed końcem r. 1836.

81. 1841, s. 147 (nr 12, z 20 III):

1451. Noc letnia. In 12 de 4 feuilles. Imp. de Maulde, à Paris.

Klasyfikacja działowa: „*Philologie, Critique, Mélanges*”. Pomieszczone wśród „*Livres polonais*”; w indeksie autorów brak adnotacji, pozycja wyszczególniona w indeksie dzieł. Opis bibliograficzny nie uwzględnia faktu, że w tym samym tomiku opublikowana była również *Pokusa*.

82. 1845, s. 223 (nr 17, z 26 IV):

2176. Przedswit. Edycja drugo pomnożona nowemi poezyjami Konstantego Gaszyskiego. In 12 de 4 feuilles 1/2. Impr. de Bourgogne, à Paris. — À Paris, rue de Lille 7.

Klasyfikacja działowa: „*Poétique et Poésie*” (jako: „Przedswit przez J. K. Gaszyskiego”). Pomieszczone wśród „*Livres polonais*”. W indeksie autorów zanotowane pod hasłem „Gaszyski”, tytuł w postaci: „Pzedsswit”.

83. 1847, s. 430 (nr 36, z 4 IX):

3769. Lettres à M. le comte de Montalembert et à M. de Lamartine par un gentilhomme polonais. In 8° de 2 feuilles. Imprim. de Martinet, à Paris. — À Paris, rue de Seine-S.-G. 16.

Klasyfikacja działowa: „*Belles-Lettres*”, poddział „*Epistolaires*”. W indeksie autorów brak adnotacji, pozycja wyszczególniona w indeksie dzieł.

84. 1858, s. 403 (nr 31, z 31 VII):

7529. Nie-boska Komedya. Edycja Trzecia. (Texte polonais). In 8°, 142 p. Paris, imp. Martinet; 20, rue de Seine. 4 fr.

Brak klasyfikacji działowej.

85. 1861, s. 360 (nr 30, z 27 VII):

6991. Przedswit. Edycja czwarta. In 8°, 79 p. Paris, impr. Martinet; 20, rue de Seine, 2 fr.

Brak klasyfikacji działowej. W indeksie dzieł „Przedswit”, jako dzieło anonimowe.

86. 1862, s. 418 (nr 37, z 13 IX):

8021. Nie-Boska Komedya. Edycja czwarta. In 8°, 135 p. Paris, impr. Martinet; Księgarni, 20, rue de Seine, 2 fr., 50 c.

Brak klasyfikacji działowej.

87. 1862, s. 418 (nr 37, z 13 IX):

8025. Noc letnia. Pokusa. Edycja trzecia. In 8°, 76 pages. Paris, imprimerie Martinet; Księgarni, 20, rue de Seine.

Brak klasyfikacji działowej.

88. 1862, s. 419 (nr 37, z 13 IX):

8053. Przedswit. Edycja piąta. In 8°, 79 p. Paris, impr. Martinet; Księgarni, 20, rue de Seine. 1 franc, 50 c.

Brak klasyfikacji działowej.

89. 1863, s. 85 (nr 8, z 21 II):

1559. Krasynski. — L'Aube. Le Dernier, poèmes de Sigismonde Krasynski. Traduits du polonais et précédés d'une introduction par Constantin Gaszyski. In 12, XX, 119 p., Aix, impr. Makaire; Paris, libr. Dentu. 2 fr.

Brak klasyfikacji działowej.

90. 1869, s. 616 (nr 50, z 11 XII):

11521. Oeuvres complètes du poète anonyme de la Pologne. Traductions publiées par Ladislas Mickiewicz. 1re série. In 18 Jésus, XVII, 355 p. Paris, imp. Rouge frères, Dunon et Fresné; Lib. du Luxembourg. 3 fr., 50 c.

Klasyfikacja działowa: XIV. „Littérature française”, 1. „Oeuvres diverses, lettres, correspondances, discours, mélanges, fantaisies, histoire littéraire, traductions, études de moeurs, critiques”. W indeksie autorów brak adnotacji, pozycja wyszczególniona w indeksie dzieł.

91. 1870, s. 106—107 (nr 15, z 9 IV):

3025. [Tytuł jw.] 2e série. In 18 Jésus. 367 p. Paris, imp. Rouge frères, Dunon et Fresné; Librairie du Luxembourg, 3 fr., 50 c.

Klasyfikacja działowa jak nru 90.

92. 1876, s. 71 (nr 6, z 5 II):

1300. Krasinski. — L'Aube du grand jour, traduit du polonais. Przedswit, poème de Sigismond Krasinski. In 12, 108 p. Paris, imp. et lib. Plon et Ce. 2 fr., 50 c. (27 janvier).

„Poètes illustres de la Pologne au XIXe siècle”.

Klasyfikacja działowa: XV. „Littérature étrangère”.

Cyprian Norwid

93. 1861, s. 359 (nr 30, z 27 VII):

6968. Norwid. — O Juliuszu Slowackim w szesciu publicznych posiedzeniach (z dodaniem rozbioru balladyny) 1860; Cyprian Kamil Norwid. In 12, 94 p. Paris. impr. Martinet.

Brak klasyfikacji działowej.

Antoni Malczewski

94. 1835, s. 300 (nr 19, z 9 V):

2574. Les Ukrainiennes de Goszczynski et Malczewski; traduites par Clémence Robert. In 8° de 22 feuilles. Imp. de Baudouin, à Paris. — À Paris, chez Merklein, rue des Beaux-Arts n. 11. Prix 8,0.

Klasyfikacja działowa: „Poétique et Poésie”.

95. 1837, s. 410 (nr 33, z 19 VIII):

4316. Marja. Powies' Ukrainka. Przez Antoniego Malczesquigo. In 12 de 2 feuilles 1/4. Imp. de Quillot, à Angen.

En vers.

Klasyfikacja działowa: „Poétique et Poésie” (tu nazwisko podane bezbłędnie). Pomieszczone wśród „Livres polonais”. W indeksie autorów: „Malczeskiego Marja”.

96. 1845, s. 358 (nr 27, z 5 VII):

3415. Marie, poème ukrainien, traduit de Malczeski, par Boyer Nioche. In 18 de 4 feuilles 2/9. Imp. de Lacour, à Paris. À Paris, chez Challamel, rue de la Harpe 13.

Brak klasyfikacji działowej.

97. 1866, s. 390 (nr 34, z 25 VIII):

9572. Malczewski. — Marja, powièsć Ukrainka; przez Antoniego Malczewskie-

go. In 32, 48 p. Paris, imp. Rouge, Dunon et Fresné; Librairie du Luxembourg.
„Biblioteka Ludowa Polska”.

Brak klasyfikacji działowej.

98. 1868, s. 518 (nr 44, z 31 X):

9086. Malczewski. Maria, poème d'Ukraine; par A. Malczewski. Traduit par S. M. In 12, 92 p. Nérac, imp. Durey.

Klasyfikacja działowa: XIV. „*Littérature française*”, 4. „Poésies”.

99. 1878, s. 36 (nr 3, z 19 I):

1667. Malczewski. — Marie Gertrude, poème polonais; par Antoine Malczewski. Traduit du polonais. In 8°, XVI, 151 p. Nice, imp. et lib. Malvano et Ce; Paris, lib. Plon et Ce.

„Poètes illustres de la Pologne au XIXe siècle. — Cycle ukrainien, I”.

Klasyfikacja działowa: „*Littérature étrangère*”.